

ESTUDIS
DE LLENGUA
I LITERATURA
CATALANES/LXXVI

MISCEL·LÀNIA
LÍDIA PONS

1

Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2022

RESTRICCIONS FONOLÒGIQUES I MORFOLÒGIQUES EN LES COMBINACIONS DE PRONOMS FEBLES DEL VALENCIÀ*

1. INTRODUCCIÓ

És ben sabut que la combinació de pronoms febles és un dels terrenys que presenta més variació dialectal en català. El present treball pretén contribuir a l'estudi d'aquest camp a partir de l'anàlisi de dades de varietats del valencià que han estat poc estudiades fins ara, amb una doble finalitat: des del punt de vista fonològic, mostrar que l'acceptabilitat de certes agrupacions segmentals fonològicament marcades és inversament proporcional a la força del lligam que s'estableix entre els elements que les conformen; i, des del punt de vista morfològic, analitzar com el grau de cohesió entre els elements del grup clític es reflecteix també en les formes finals que adopten els pronoms aïlladament i en les combinacions pronominals, prestant especial atenció a les sèries amb dos pronoms idèntics o semblants.

El treball està organitzat de la manera següent. Presentem, primer, aspectes generals que afecten els grups clítics en català (secció 2) i, a continuació, analitzem algunes combinacions dels parlars de la comarca de la Safor (València) i de la localitat de la Vila Joiosa (a la comarca de la

* Aquesta investigació forma part del projecte PID2020-113971GB-C21 (<<http://www.ub.edu/GEVAD>>), finançat per l'Agència Estatal d'Investigació (AEI) del Govern d'Espanya; del grup de recerca consolidat 2017SGR942 de la Universitat de Barcelona (<<http://www.ub.edu/GEV>>), finançat per la Generalitat de Catalunya, i del grup GIUV2013-137 de la Universitat de València. Agraïm a Júlia Todolí i a Manuel Pérez Saldanya els seus comentaris.

Marina Baixa, Alacant), que il·lustren el pas de combinacions sense grans canvis formals a combinacions amb sincretisme (seccions 3 i 5, respectivament), amb una breu disquisició sobre el paper que juga el grau de cohesió dels elements en la selecció dels al·lomorfs dels clítics (secció 4). Tanquem el treball amb una reflexió general sobre les conseqüències del procés de gramaticalització que experimenten els clítics (secció 6).

2. ASPECTES GENERALS

En aquesta primera secció revisem algunes de les restriccions de tipus fonològic i morfològic que poden afectar en català els pronoms aïllats i les combinacions pronominals. Comencem amb un exemple senzill, que ens servirà per a il·lustrar que l'admissió de determinades estructures fonològiques pot dependre de la intensitat del lligam establert entre els elements en què s'integren. En català el grup [ls] (o [lz]) no pot aparèixer en una coda complexa a l'interior del mot (1a), però sí al final del mot, posició en què la *s* pot ser un afix (1b). En la concatenació entre mots, les còdes complexes finals de mot es mantenen quan es troben en posició interna d'enunciat (1c). Entre un pronom i l'hoste verbal (1d) i entre dos pronoms (1e), una coda [ls] és admissible, per bé que també se sol evitar en moltes varietats, per exemple, amb l'elisió de /l/ (v. Todolí 1992: 145-146). (Els exemples de (1) reflecteixen la pronúncia del valencià, però els resultats, tret que s'indiqui altrament, són comuns en català general.) Per tant, les còdes amb el grup [ls] només es prohibeixen completament a l'interior del mot, on la cohesió entre els sons assoleix el màxim d'intensitat.

- (1) Acceptabilitat de la coda complexa [ls] (o [lz]) en diferents posicions, segons la intensitat del lligam entre els elements:
 - a. Interior de mot: *[fals'tat]
 - b. Final de mot: [fals], [pals]
 - c. Entre dos mots: [fals.kom'paɲ], [palz.lu'mi.niks]
 - d. Entre un pronom i l'hoste verbal: [els'kom.pra] ~ [es'kom.pra]
 - e. Entre dos pronoms: [elz.la'kom.pra] ~ [ez.la'kom.pra]

Pel que fa a les restriccions de natura morfològica, ens interessen sobretot les exigències derivades de l'universal de Humboldt, que estableix que a cada forma li ha de correspondre una sola funció i a cada funció una sola forma (v., entre altres, Mayerthaler 1987, Wurzel 1987 i, per al català, Wheeler 1993, Pérez Saldanya 1998). D'aquesta manera, en la situació ideal s'estableix una relació biunívoca entre forma i funció, en la qual cada forma denota inequívocament una funció (no hi ha sincretisme formal: principi de transparència) i cada funció és expressada només per una forma (no hi ha allomorfa: principi d'uniformitat). Sovint, però, trobem exemples que transgredeixen aquestes exigències. En el cas dels pronoms, en català normatiu general existeixen casos d'allomorfa —almenys en l'aparença superficial— en què una funció pot ser expressada per dues formes diferents quan, per exemple, el pronom datiu singular *li* se simplifica en *hi* en les combinacions de pronoms de 3a persona: *els hi compra* vs. *li compra els regals* (*hi, li* = 'a ell / ella'). Trobem una mostra més clara de sinonímia en castellà normatiu, ja que s'accepta, en un mateix context, que tant *lo* com *le* puguin actuar com a pronoms d'acusatiu masculí (fenomen anomenat *leísmo* en la bibliografia hispànica): *lo ~ le llamó por su nombre*. En la direcció contrària, és a dir, en l'expressió de diferents funcions amb una mateixa forma, trobem en català general diversos exemples de sincretisme, com ara l'ús del pronom *hi* com a adverbial (2a) o com a datiu (2b), o *en* com a substitut del complement de règim (3a) o com a substitut d'un partitiu (3b). Per separat, aquests pronoms s'usen sense restriccions, com demostren les substitucions a (2a-b) i (3a-b). En l'agrupació conjunta, en canvi, ens trobaríem amb un problema clar d'opacitat, amb dificultats per a definir la referència de cada pronom; per això, no ha de sorprendre que es bandegin les combinacions de pronoms idèntics consecutius **hi hi¹* o **ne'n²* (v. (2c) i (3c)).

1. La *GIEC* (2016: 202) accepta un possible context en què un sol pronom *hi* pot assumir dues funcions, però només quan un és lexicalitzat i l'altre adverbial, com en *Hi havia molta gent (a la manifestació)*.

2. En algunes varietats del català central, la combinació de dos pronoms *en* (un de partitiu i un altre d'adverbial locatiu d'origen) es resol amb la substitució del segon per l'adverbial locatiu inessiu *hi*: *Treu-n'hi, roba de l'armari*; la substitució de *en* per *hi* és també habitual en altres combinacions que no tractem en aquest treball (v., entre altres, BONET 2002: 947, 966-969). En valencià, la *GNV* (2006: 182) esmenta el següent

- (2) Substitucions pronominals en *Porta els regals per al nadó a la botiga*:
- a. Els hi porta per al nadó
 - b. Els hi porta a la botiga
 - c. *Els hi hi porta
- (3) Substitucions pronominals en *Trauré roba de l'armari*:
- a. En trauré roba
 - b. En trauré de l'armari
 - c. *Ne'n trauré

Un altre cas de sincretisme ben conegut es produeix, en valencià i en la llengua estàndard, entre els pronoms de 3a persona del datiu plural i de l'acusatiu masculí plural, tal com mostrem a (4). Convé subratllar que el sincretisme es produeix, com preveu la teoria (Wheeler 1993: 108), entre les formes marcades de l'acusatiu i del datiu, és a dir, les del plural. En canvi, les combinacions equivalents en valencià amb el datiu en singular són transparents (5). Atès que la forma de datiu singular no és equívoca, no sol haver-hi restriccions a l'hora de combinar-la lliurement amb els pronoms de 3a persona de l'acusatiu (5c) (com no n'hi ha tampoc per a la combinació amb els dos pronoms en singular: *li'l compra, li la compra*). No és el cas, però, de la combinació opaca il·lustrada a (4c), que, com examinarem al llarg del treball, es transforma amb diverses estratègies en moltes varietats del català, incloses algunes de valencianes.

cas de pronominalització: «*Tots volien traure aigua del pou, però la n'ha treia Anna*. (n' = del pou)», en què per a evitar **ne'n* se substitueix el complement directe sense determinant (*aigua*) pel pronom definit de tercera persona (*la*). Per a construccions similars, la GIEC (2016: 202) només preveu la pronominalització d'un dels dos complements: «En *El mag treia coloms del barret* no és possible pronominalitzar alhora el complement directe partitiu per *en* i el locatiu d'origen també per *en*: a partir d'aquesta oració podem tenir *El mag en treia del barret* (*en* = 'coloms') i *El mag en treia coloms* (*en* = 'del barret'), però no podem tenir dues ocurrences del pronom *en* i, per això, no és gramatical una oració com *El mag ne'n treia*.» Tanmateix, a la llengua oral de certs parlars valencians com el de la Costera (SANCHO 1995: 62, BATALLER 2017: I, 158), se senten formes com *No poden dur-ne'n res*.

- (4) Substitucions pronominals en *Compra els regals per a les xiquetes*:
 - a. Els compra els regals
 - b. Els compra per a les xiquetes
 - c. Els els compra

- (5) Substitucions pronominals en *Compra els regals per a la xiqueta*:
 - a. Li compra els regals
 - b. Els compra per a la xiqueta
 - c. Li'ls compra

Per a il·lustrar les restriccions fonològiques que afecten les combinacions de pronoms en valencià, a la secció 3 analitzarem les combinacions de datiu de 3a persona i acusatiu de la varietat valenciana de la Safor. Aquesta varietat presenta seqüències en què els dos pronoms es concatenen sense gaires canvis formals (seqüències analítiques) i permet demostrar, en relació amb el grup [ls] i amb altres seqüències segmentals marcades, no només la posició intermèdia que ocupen els grups de pronoms respecte de l'hoste verbal —entre els mots independents (amb els clítics tractats com a mots) i l'interior dels mots (amb els clítics tractats com a afixos)—, ben estudiada a la bibliografia (v., entre altres, Wheeler 1979: 141, Mascaró 1986: 123-128, 2002: 469-471, Bonet & Lloret 1998: 187, Todolí 1998: 65-66, Bonet 2002: 935-936), sinó també la major proximitat de la posició enclítica als mots independents, una qüestió que ha passat més desapercebuda fins ara. A la secció 4 discutirem el paper que té el grau de cohesió existent entre els proclítics o els enclítics i l'hoste verbal a l'hora de seleccionar al·lomorfs sil·làbics o asil·làbics dels pronoms. Per acabar, a la secció 5 revisarem varietats amb un seguit de solucions morfològiques alternatives per a les combinacions de datiu i acusatiu. Veurem que les solucions detectades consisteixen a modificar la forma bàsica dels pronoms, donant lloc a formes amb graus de síntesi diferents (formes sintètiques) que sovint faciliten l'assignació unívoca de les seves parts a l'acusatiu o al datiu.³

3. Prenem la distinció entre combinacions analítiques i sintètiques de HARRIS

Els grups clítics que analitzarem afecten els pronoms de 3a persona acusatiu (6a) i datiu (6b), i els pronoms *ho* (6c) i *en* (6d). Convé remarcar d'entrada que la tesi de Bonet (1991) tracta extensament les combinacions de pronoms en diferents dialectes del català (estàndard, català central, valencià i mallorquí); tanmateix, no s'hi estudien les solucions analitzades en aquest treball de la Safor i la Vila Joiosa, que extraïem fonamentalment del treball de Todolí (1988). Per als pronoms estudiats, partim dels al·lomorfs i l'estructura morfològica simplificada següents, en línia amb l'anàlisi de Mascaró (1986: 131) (per simplicitat, no indiquem els al·lomorfs 'zero' del gènere masculí i del nombre singular):⁴

(6) a. /l/, /l+o/	/l/ (3a persona), /o/ (masculí)
/l+z/, /l+o+z/	/l/ (3a persona), /o/ (masculí), /z/ (plural)
/l+a/	/l/ (3a persona), /a/ (femení)
/l+a+z/	/l/ (3a persona), /a ^β (femení), /z/ (plural)

(1996: 230), que es basa en la tesi de BONET (1991): en els grups de clítics analítics «tots els seus membres tenen la mateixa forma que quan apareixen aïlladament (al marge d'alguns detalls fonètics predictibles)», mentre que els sintètics «no poden ser reduïts a una seqüència lineal d'elements sintàcticament motivats».

4. BONET (1991, 1993, 1995a, b) i HARRIS (1996) emmarquen el seu treball en versions de la teoria de la morfologia distribuïda (v., entre altres, HALLE 1990, HALLE & MARANTZ 1993), en què l'ordre lineal dels trets morfosintàctics abstractes que representen els clítics no s'assigna fins al component morfològic, després que hagin actuat les regles morfològiques (com ara la de fusió, pèrdua o adjunció de trets, de què parlarem més endavant). A aquests trets ja linearitzats, finalment se'ls assigna la forma fonològica corresponent en un últim pas (inserció de vocabulari). Per l'objectiu del present treball, hem optat per una versió més clàssica de l'estructura morfològica, amb formes d'entrada representades fonològicament amb segmentació morfològica lineal.

5. En els dialectes occidentals, el pas de /a/ a [e] que té lloc en la forma de l'acusatiu femení plural es considera fruit d'un fenomen fonològic general que s'aplica a totes les /a/ àtones que apareixen en posició final seguides de consonant (en algunes varietats, només quan aquesta consonant és un afix de flexió): *la* [la] vs. *les* [les], *cantari*[a] vs. *cantari*[e]s, *cantari*[e]m, *cantari*[e]u, *cantari*[e]n, però *bàls*[e]m ~ *bàls*[a]m (v., entre altres, VIAPLANA 1986: 403, TODOLÍ 1992: 138-139, JIMÉNEZ 1997: 333, 2002: 174, CLUA 2002: 488-489, PÉREZ SALDANYA *et al.* 2004: 280-281). MASCARÓ (1986: 94), tot i que planteja la possibilitat de la interpretació fonològica, es decanta per l'existència de dos al·lomorfs de femení fonològicament condicionats: /a/ en posició final i /e/ seguida de consonant.

- b. /l+i/ /l/ (3a persona), /i/ (datiu)⁶
 /l+z/, /l+o+z/ /l/ (3a persona), /o/ (masculí), /z/ (plural)
 c. /w/, /o/ /w/ (neutre), /o/ (neutre)
 d. /n/ /n/ (partitiu, locatiu)⁷

3. RESTRICCIONS FONOLÒGIQUES EN LES SEQÜÈNCIES DE DATIU I ACUSATIU: COMBINACIONS ANALÍTIQUES AL PARLAR DE LA SAFOR

Les combinacions entre els pronoms de datiu de 3a persona i els d'acusatiu a la varietat de la Safor són les que mostrem a (7) per a la posició proclítica i a (8) per a la posició enclítica (Todolí 1988; v. també Jiménez 1997: 363). Es tracta en tots els casos de combinacions analítiques, en què es concatenen els dos pronoms sense grans modificacions formals. La diferència fonamental entre les dues posicions és que, en proclisi, els pronoms de 3a persona d'acusatiu i el de datiu plural es deriven de formes asil·làbiques i, en cas de necessitar una vocal per a la sil·labificació, insereixen la vocal de suport [e]. En canvi, en enclisi aquests pronoms de 3a persona són sempre sil·làbics, amb vocal en totes les formes (datiu: /l+i/, /l+o+z/; acusatiu: /l+o/, /l+o+z/, /l+a/, /l+a+z/). Es tracta, doncs, d'una allomorfa condicionada pel context proclític o enclític en què apareixen. Una altra diferència és la selecció generalitzada de la forma /w/ del pronom neutre en proclisi i el repartiment, en funció del context segmental, de les variants /w/ i /o/ en enclisi: la primera darrere d'una vocal i la segona

6. En la versió amb correccions en línia de MASCARÓ (1986: 131) es deixa ambigua la divisió del pronom *li*: «li+Ø/ (o bé /l+i+Ø/)), que altres autors consideren descomponible (v., entre altres, VIAPLANA 1980: 477, BONET 1993: 97 i, per al cas concret del valencià, BONET 1993: 103, 2002: 959, HARRIS 1996: 238, PÉREZ SALDANYA *et al.* 2004: 280). Per al valencià, TODOLÍ (1992: 138-139), JIMÉNEZ (1997: 368) i CABRÉ & FÁBREGAS (2019: 158) consideren que la forma de datiu singular forma una unitat no descomponible en parts; presenten com a evidència el fet que el valencià no tingui *hi* locatiu. CABRÉ & FÁBREGAS (2019: 159), que no analitzen casos amb *los* ni d'acusatiu ni de datiu en les varietats que estudien, apunten, a més, la possibilitat que també /z/ formi part de l'arrel en la forma de datiu plural *els* (acusatiu: /l+z/ vs. datiu: /lz/).

7. El pronom *en* (com el pronom adverbial *hi*) pot pronominalitzar també un complement de règim verbal, com en *No en parlarem més, d'aquesta qüestió* (o *Va accedir-hi, al càrrec de presidenta*).

darrere d'una consonant. En aquest cas es tracta, doncs, d'una al·lomorfa condicionada tant pel context proclític o enclític en què apareix el pronom com, en el cas de l'enclisi, per l'estructura sil·làbica. (Sobre aquestes dues qüestions, v. també la secció 4.)

(7) Combinacions de datiu de 3a persona i acusatiu en proclisi a la varietat de la Safor:

		Datiu		
		Context	/l+i/	/l+z/
Acusatiu	/l/	+V	[li.l]	[e(l).ze.l]
		+C	[li]	[e(l).zel]
	/l+z/	+V	[li(l).z]	[e(l).ze(l).z]
		+C	[li(l)s]	[e(l).ze(l)s]
	/l+a/	+V	[li.l(a)]	[e(l).ze.l(a)]
		+C	[li.la]	[e(l).ze.la]
	/l+a+z/	+V	[li.le.z]	[e(l).ze.le.z]
		+C	[li.les]	[e(l).ze.les]
	/w/	+V	[li.w]	[e(l).ze.w]
		+C	[liw]	[e(l).zew]
	/n/	+V	[li.n]	[e.l.ze.n]
		+C	[lin]	[e.l.zen]

(8) Combinacions de datiu de 3a persona i acusatiu en enclisi a la varietat de la Safor:

		Datiu		
		Context	/l+i/	/l+o+z/
Acusatiu	/l+o/	V+	[li.lo]	[loz.lo]
		C+	[li.lo]	[loz.lo]
	/l+o+z/	V+	[li.los]	[loz.los]
		C+	[li.los]	[loz.los]
	/l+a/	V+	[li.la]	[loz.la]
		C+	[li.la]	[loz.la]
	/l+a+z/	V+	[li.les]	[loz.les]
		C+	[li.les]	[loz.les]
	/w/ ~ /o/	V+	[liw]	[lo.zo]
		C+	[liw]	[lo.zo]
	/n/	V+	[lin]	[lo.zen]
		C+	[lin]	[lo.zen]

Com es pot comprovar als quadres de (7) i (8), la sil·labificació de les seqüències que inclouen com a primer membre el clíctic de datiu /l+i/ no planteja, en general, grans problemes. Com a regla general, la seqüència es resol segons les característiques del segon clíctic: si és asil·làbic, en proclisi s'incorpora o bé a la síl·laba de /l+i/ (9a) o a la de l'hoste verbal (9b), segons l'opció que permeti obtenir una síl·laba més harmònica, i en enclisi sempre a la síl·laba de /l+i/ (9c); si és sil·làbic, en les dues posicions cada clíctic forma part d'una síl·laba independent (10).

(9) a.	li'n compra	[liŋ'kom.pra]
	li'ls compra	[li(l)s'kom.pra]
b.	li l'agafa	[li.la'ɣa.fa]
	li'ls agafa	[li(l).za'ɣa.fa]
	li n'agafa	[li.na'ɣa.fa]
	li ho agafa	[li.wa'ɣa.fa]
c.	porta-li'n	[ˈpɔr.ta.lin]
	portar-li'n	[pɔr'tar.lin]
	portar-li-ho	[pɔr'tar.liw]
(10) a.	li la compra	[li.la'kom.pra]
	li les agafa	[li.le.za'ɣa.fa]
	compra-li-la	[kom'prar.li.la]
b.	porta-li-lo	[ˈpɔr.ta.li.lo]
	portar-li-los	[pɔr'tar.li.los]
	portar-li-les	[pɔr'tar.li.les]

L'aspecte més peculiar en les combinacions amb el datiu /l+i/ és el tractament en posició proclítica del clíctic d'acusatiu plural, que pren l'al·lomorfa /l+z/. En la introducció hem comentat que, en català, una coda complexa com [ls] és vàlida a final de mot, com en *fals* o *pals* (1b), i també s'admet, sense reduir, davant de consonants en la concatenació de mots, com en *fals company* o *pals lumínics* (1c); per contra, no es tolera a l'interior de mot (1a). La variació en els resultats per a /l+i/ # /l+z/ en seqüències preconsonàntiques, com la de *li'ls compra* a (9a), indica que la relació entre el clíctic /l+z/ i l'hoste verbal se situa a mig camí entre aquests dos extrems: tot i que és admissible una coda complexa, com entre dos mots, la possibilitat de reducció mostra que, en aquest context, la restricció en contra de la coda [ls] és també operativa, com en interior de mot, però en un grau menor. La reducció paral·lela en contextos prevoçals com el *li'ls agafa* a (9b), que únicament serveix per a evitar una coda simple [l] perfectament admissible en totes les varietats del català (cf. *falsa* ['fal.sa]), s'ha d'interpretar com una extensió analògica a partir de les formes dels pronoms /l+z/ amb elisió en posició preconsonàntica. Obtenim, així, una primera prova del caràcter fronterer dels clíctics en general (sense diferenciar, de moment, a (11) entre proclisi i enclisi).

(11) Admissió de codex complexes:

Dins del mot	Entre clític i el verb	Entre mots independents
	(en proclisi i en enclisi)	
-		+

El comportament de les combinacions que tenen com a primer membre el clític de datiu plural és més complex. Les seqüències enclítics no són gaire diferents de les combinacions amb un datiu singular, ja que la forma del pronom datiu és sempre sil·làbica (/l+o+z/) i es combina sense canvis amb els pronoms que també contenen una vocal (12a). En aquesta posició interessa destacar, pel contrast amb les combinacions que mostrarem més avall (v. (14) i (15)), l'acceptació de formes amb la seqüència heterosil·làbica [z.l] com [kom'prar.loz.lo] (12a). Amb les combinacions amb el pronom asil·làbic /n/, la vocal de suport [e] es col·loca sempre just darrere del datiu (12b), de manera que l'única coda de la seqüència d'enclítics se situa al final i no en posició interior, com ocorreria, per exemple, en la sil·labificació teòricament acceptable [kom'prar.loz.ne]. Per tant, es prefereix separar els pronoms amb una vocal de suport abans que no crear una seqüència intersil·làbica [z.n] de sonoritat creixent (Jiménez 1997: 364-365); aquest resultat també possibilita que la complexitat sil·làbica es desplaci cap al final del conjunt, tal com suggereix el principi FINAL-C («every prosodic word ends in a consonant», McCarthy & Prince 1994), aplicat al català per a donar compte de la sil·labificació dels clítics per Bonet & Lloret (2005: 58).

(12) a.	comprar-los-lo	[kom'prar.loz.lo]
	donar-los-los	[do'nar.loz.los]
	porteu-los-la	[por'tew.loz.la]
	regala-los-les	[re'ya.la.loz.les]
	portar-los-ho	[por'tar.lo.zo]
b.	comprar-los-en	[kom'prar.lo.zen]

En posició proclítica, on els pronoms de datiu i acusatiu masculí plurals prenen la forma asil·làbica (/l+z/), trobem diverses modificacions. Davant d'un verb començat per consonant, el datiu i tots els clítics asil·làbics es troben precedits per una vocal de suport, necessària per a la sil·labificació (13); en el cas del pronom *ho*, l'existència d'un sol al·lomorfe /w/ en proclisi força igualment l'addició de la vocal [e] al davant (13c). També apareix [e] entre el datiu plural i les formes sil·làbiques de l'acusatiu femení de (14), tot i que aquesta vocal no és necessària per a la sil·labificació: així, mentre que en *els els compra* (v. (13a)) la vocal de l'acusatiu *els* és obligatòria per a sil·labificar la seqüència /l+z#l+z##k/, en *els la compra* (v. (14a)) la seqüència es podria sil·labificar sense la vocal afegida entre els dos clítics (cf. un teòricament acceptable [elz.la'kom.pra]), com ocorre, per exemple, en *fals laboratorí* [ˌfalz.la.βo.ra'to.ri]. Quant a les modificacions segmentals, els pronoms plurals de datiu i d'acusatiu masculí de (13) i (14) es poden reduir a la consonant sibilant. En el cas de l'acusatiu plural en posició preconsonàntica, la motivació per a l'elisió de /l/ s'ha de cercar novament en el desig d'evitar una coda complexa, com la que trobaríem, per exemple, si es mantinguessin les dues consonants del segon pronom a *els els compra* (13a). En el cas del datiu plural, l'eliminació de la /l/ s'explica, en tots els casos de (13) i de (14), per analogia amb formes amb /l+z/ preconsonàntiques com l'acusatiu plural de (13a).

(13) a.	els els compra	[e(l).ze(l)s'kom.pra]
	b. els el compra	[e(l).zel'kom.pra]
	els en compra	[e(l).zeŋ'kom.pra]
	c. els ho compra	[e(l).zew'kom.pra]

(14) a.	els la compra	[e(l).ze.la'kom.pra]
	b. els les compra	[e(l).ze.les'kom.pra]

Davant d'un verb començat per vocal, totes les seqüències proclítics es resolen amb l'addició d'una vocal de suport entre els dos pronoms (15). Als exemples de (15b-d), la vocal que s'afegeix al mig, com passava en (14), no és estrictament necessària per a la sil·labifica-

ció.⁸ D'altra banda, l'analogia amb els casos en què /l+z/ apareix en posició preconsonàntica, com l'acusatiu plural de (13a), deu ser novament la responsable de l'eliminació de la /l/ en els pronoms plurals de datiu i d'acusatiu masculí de (15), que ocupen sempre una posició prevocàlica.

(15) a.	els els agafa	[e(l).ze(l).za'ya.fa]
b.	els l'agafa	[e(l).ze.la'ya.fa] (el pa)
	els l'agafa	[e(l).ze.la'ya.fa] (la mà)
c.	els les agafa	[e(l).ze.le.za'ya.fa]
d.	els ho agafa	[e(l).ze.wa'ya.fa]
	els n'agafa	[e(l).ze.na'ya.fa]

La inserció de la vocal entre els pronoms proclítics de (14) i de (15b-d) té una funció anomenada tradicionalment *eufònica*: la vocal tracta d'evitar una seqüència intersil·làbica amb sonicitat creixent, és a dir, una transició des de la sibilant —sonora en aquest context—, amb menys sonicitat, fins a la líquida, la nasal o la semivocal següents, amb major sonicitat (Jiménez 1997: 364-365).⁹ Tanmateix, l'explicació dels resultats globals per a la varietat de la Safor depèn de l'accep-

8. La inserció de vocals epentètiques no estrictament necessàries per a la sil·labificació en les combinacions pronominals proclítics i enclítics s'ha explicat com a un efecte TETU (*the emergence of the unmarked*) a BONET & LLORET (2005), en el marc de la teoria de l'optimitat. L'efecte TETU busca la sil·labificació més simple (amb epèn-tesis vocàliques entre clítics si cal, com en els exemples de (15) o en *compra-me-les*, **compra'm-les*) en competència amb la preferència esmentada abans perquè la complexitat sil·làbica se situï al final del mot prosòdic (com en *comprar-los-en*, **comprar-los-ne*). La GIEC (2016: 204), per la seva banda, diu que «s'evita el contacte de consonants pertanyents a dos pronoms diferents per mitjà novament de les formes amb la vocal de suport *e*. [...] Aquesta restricció no solament afecta les consonants corresponents al radical dels pronoms sinó també la *-s* dels pronoms de plural, però en aquest cas amb alguna excepció».

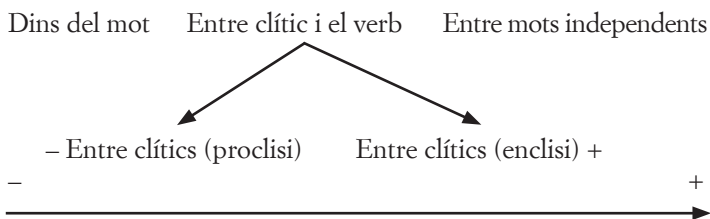
9. Com indica TODOLÍ (1988: 158), en el cas dels pronoms de 1a i 2a persona plural és possible, com a alternativa per a esmenar el contacte [z.l], l'elisió de la sibilant: p. ex., [mo.la] *doneu* (vs. [moz.la]) i, per analogia, [mol] *doneu* (vs. [mo.zel] *doneu*). En aquest cas, la part romanent del pronom *mos*, [mo], és diferent del singular *me* [me] i, per tant, suficient per a recuperar la informació de nombre plural. Combinacions com *els la*, en canvi, no permeten l'elisió de la sibilant perquè aleshores la informació de nombre seria irrecuperable (v., però, a la secció 5 una modificació que indica que el manteniment del plural en el datiu pot no ser tan rellevant).

tació que la restricció en contra de [z.l] actua de manera diferent segons la posició que ocupa el grup de clítics: els pronoms en enclisi (cf., p. ex., [kom'prar.loz.lo] a (12a)) es comporten igual que les seqüències de paraules independents, que no es reparen en aquest context, ni tan sols quan conflueixen la restricció en contra del contacte [z.l] i la restricció en contra de la coda [lz] (16a); en proclisi, en canvi, l'elusió del contacte [z.l] en els grups de pronoms de (14) i de (15 b-d) els fa acostar-se al comportament típic de l'interior de les paraules: per bé que hi ha paraules amb la seqüència [z.l], aquesta combinació no és gaire freqüent i sovint els mots on apareix són d'origen forà o culte (16b).

(16) a.	fals laboratorí	[fals.la.βo.ra'to.ri]
	pals lumínics	[pals.lu'mi.niks]
b.	eslau	[ez'law]
	Islam	[iz'lam]
	legislar	[le.dʒiz'lar]

La possibilitat d'inserir una vocal de suport per a evitar el contacte [z.l] divideix els clítics segons la seva posició: en posició postverbal es comporten gairebé com a paraules independents, mentre que en posició preverbal funcionen més aviat com si estiguessin a l'interior del mot. D'aquesta manera, podem definir a (17) un segon esglaó en l'escala proposada abans a (11).

(17) Admissibilitat de codex complexes i contactes intersil·làbics creixents:

La divergència entre els proclítics i els enclítics no és, segurament, casual: els clítics postverbals ocupen la posició típica dels complements, és a dir, ocupen les posicions que correspondrien als objectes plens. Resulta, per tant, lògic que els pronoms en posició enclítica s'assemblin més als mots lliures que no pas en posició proclítica i que, en aquesta posició, es puguin deixar sense resoldre alguns dels problemes plantejats per les restriccions fonològiques, com ara la malformació de la seqüència [z.l].

4. SELECCIÓ D'AL·LÓMORFS EN PROCLISI I ENCLISI

La posició fronterera dels clítics en l'escala gradual de (17) també té conseqüències en l'àmbit de la morfologia. Una primera conseqüència té a veure amb el tipus de formes que se seleccionen en alguns casos en proclisi i en enclisi. Les formes sil·làbiques contenen una vocal i són prosòdicament autònomes; per tant, segons el que hem vist, s'adiriuen millor amb la posició postverbal, més pròxima a les paraules independents. En canvi, les formes asil·làbiques han de recolzar necessàriament en un altre element i haurien de tendir a ocupar les posicions preverbals. A la varietat de la Safor, la distribució de formes sil·làbiques i asil·làbiques del pronom de datiu plural i dels acusatius masculins de 3a persona mostra que, en efecte, se segueixen aquestes preferències. Per exemple, en el cas dels clítics acusatius masculins, els al·lomorfs asil·làbics /l/ i /l+z/ apareixen només en posició proclítica (18a), mentre que darrere del verb sempre se seleccionen els al·lomorfs sil·làbics, encara que la vocal [o] no sigui necessària per a la sil·labificació, com en ['pɔr.ta.lo] i ['pɔr.ta.los] (18b).

(18) a.	el porta	[el ^l pɔr.ta]
	els porta	[e(l)s ^l pɔr.ta]
	b. porta'l	['pɔr.ta.lo]
	porta'ls	['pɔr.ta.los]

També s'adiuen amb les previsions alguns patrons mixtos, amb un al·lomorfe en una de les posicions i dos al·lomorfs en l'altra. Així, a

la mateixa varietat de la Safor (Todolí 1988), les variants del clític neutre *ho* es reparteixen de tal manera que la forma sil·làbica /o/ es reserva per a la posició enclítica (19a), mentre que la variant asil·làbica /w/ pot aparèixer tant darrere (19b) com davant (19c) del verb.

(19) a.	posar-ho	[po.'za.ro]
b.	mira-ho	['mi.ra.w]
	dis-li-ho	['diz.li.w]
c.	ho porta	[ew'pɔr.ta]
	ho amague	[wa'ma.ɣe]

Hi ha fins i tot algunes varietats, com les del Camp d'Alacant o del Baix Vinalopó (Colomina 1985: 166-174, Todolí 1988), en què la variant sil·làbica /o/ és l'única que pot aparèixer en posició enclítica, tal com il·lustrem a (20) amb les formes del pronom *ho* a Mutxamel (Camp d'Alacant). La realització de *ho* com a [o] darrere d'un element acabat en vocal, com a (20b), sense convertir-se en [w], s'ha atribuït a la conservació d'un cert grau de tonicitat en el pronom (Colomina 1985: 167, Beltran & Segura-Llopes 2017: 207).

(20) a.	posar-ho	[po.'za.ro]
b.	mira-ho	['mi.ra,o]
	dis-li-ho	['diz.li,o]
c.	ho porta	[ew'pɔr.ta]
	ho amague	[wa'ma.ɣe]

5. REDUCCIÓ MORFOLÒGICA DE LES SEQÜÈNCIES DE DATIU I ACUSATIU: COMBINACIONS SINTÈTIQUES ALS PARLARS DE LA SAFOR I DE LA VILA JOIOSA

Una altra conseqüència morfològica de l'escala gradual de (17) té a veure específicament amb el resultat de les combinacions de pronoms. Quan les seqüències de datiu plural i acusatiu plural de 3a persona són una pura suma dels dos pronoms, com ara [do'nar.loz.los] o [e(l).ze(l)s'kom.pra] (v. (12a) i (13a)), a banda dels problemes

de tipus fonològic que hem tractat abans, es planteja un problema d'opacitat: el parlant només pot inferir quina forma correspon a cada pronom a partir d'indicis indirectes com la posició del datiu en combinacions amb el datiu singular (formalment transparent per la marca específica de datiu /i/ que inclou), com en [li(l)s'kom.pra] (9b) o [por'tar.li.los] (10b). Aquesta mena de repeticions se solen prohibir en les llengües del món, especialment quan es tracta de morfs homòfons i encara més quan són exponents d'un mateix morfema. El resultat més habitual és la fusió de les parts repetides o haplologia morfològica, tot i que també es pot recórrer a altres mecanismes, com ara el bloqueig de la derivació (com en els casos **hi hi* o **ne'n* esmentats a la secció 2) o la supleció (v., entre altres, Zwicky 1969, Stemberger 1981, Menn & MacWhinney 1984).¹⁰ En les combinacions de clítics que analitzem, les estratègies utilitzades per a evitar la repetició de morfs idèntics donen lloc a noves formes sintètiques més transparents que sovint, però, no mantenen tota la informació.

Així, en varietats com el català central, seqüències d'aquesta mena se simplifiquen, tal com descriu Fabra (1913-1914) i han analitzat amb detall Wheeler (1979, 2005), Viaplana (1980), Bonet (1991, 1993, 1995a, b), Harris (1996) i Bonet & Lloret (2005). En aquesta varietat, el procés de gramaticalització dels pronoms febles és prou avançat, de manera que, quan es combinen el datiu i l'acusatiu de 3a persona, es fusionen totes aquelles parts que suposen una repetició de morfs, sigui tot just la marca de 3a persona /l/, com a (21a), sigui la marca de 3a persona /l/ i la marca de plural /z/, com a (21b). La incompatibilitat entre la marca de cas datiu /i/ i les marques de gènere comporta la pèrdua d'aquest tret morfològic («empobriment morfològic» a Bonet 1993, 1995a, b, Harris 1996) en les combinacions sintètiques del català central, com es pot veure en els resultats per a *comprar-la-hi* a (21a) i *compra'ls-les* a (21b).¹¹

10. Per a una revisió de les conseqüències que té l'haplologia morfològica per a l'organització dels components de la gramàtica, vegeu NEVINS (2012).

11. CABRÉ & FÁBREGAS (2019) presenten una perspectiva alternativa en què no es recorre a la fusió morfològica, sinó que la dita simplificació (o no) depèn de la diferent representació estructural que tenen els pronoms datius: en varietats com el català central, /l+i/ i /l+z+i/, amb cas estructural de /i/, que força els clítics a legitimar-se en una

(21) Simplificació de pronoms en català central:

a. compra-l'hi	/l+i/ # /l/	[¹ kom.pɾə.li]
compra-la-hi	/l+i/ # /l+ə/	[¹ kom.pɾə.li]
compra'ls-el	/l+z+i/ # /l/	[¹ kom.pɾəl.zi]
b. compra'ls-els	/l+z+i/ # /l+z/	[¹ kom.pɾəl.zi]
compra'ls-les	/l+z+i/ # /l+ə+z/	[¹ kom.pɾəl.zi]

En català central, els clítics es troben, com hem dit, en un estat avançat de gramaticalització. Per això, en interpretar-se quasi com a sufixos, la repetició explícita d'un element es considera inadmissible. Ocorre el mateix dintre de la paraula: no és possible, per exemple, que una paraula tingui dues marques superficials de plural, de manera que mots com els de (22a), que ja contenen una marca de plural en el darrer element del compost, són necessàriament invariables: es tracta, doncs, d'un altre cas d'haplogogia morfològica entre morfs idèntics (Lloret 1996).¹² En l'altre extrem de l'escala, la repetició de les marques de plural és perfectament admissible en els sintagmes (22b), tot i que en alguns parlars, com en les varietats septentrionals del català central (v. Bonet 2013, 2018, Bonet *et al.* 2015), els elements del sintagma poden ser tractats com una unitat, de manera que, quan s'escau per la complexitat sil·làbica, s'elimina la marca de plural de tots els elements tret de l'últim, com en *el[Ø] bon[Ø] vins* a (22b).

(22) Limitació de la repetició del morf de plural segons el lligam entre els elements:

a. escuradents	*escuradentsos
trecanous	*trecanousos
b. el[z] bon[z] vin[s]	(cf. <i>el[Ø] bon[Ø] vins</i> , en català central septentrional)

única arrel (*bead* a la seva anàlisi) i per això no és possible la duplicació de morfemes; en varietats del valencià, /li/ i /lz/, amb cas inherent, que els permet legitimar-se en arrels diferents i per això és possible la repetició de morfemes.

12. Tanmateix, poden ser variables, almenys en la parla col·loquial de certs dialectes, quan la sibilant del segon element deixa de sentir-se com una marca de plural, com ocorre en el parell *torcamans* ~ *torcamansos* al valencià de la Costera (BATALLER 2017: I, 145) o de la Valldigna (GINER 2013: 61).

En valencià, en canvi, seqüències amb repeticions totals o parcials de la forma dels pronoms són normalment possibles, com hem il·lustrat a la secció 3 amb la varietat de la Safor. Ara bé, existeixen solucions alternatives que indiquen una tendència incipient a fer més transparents les formes del pronom i a eludir, de pas, la repetició de morfs idèntics. La primera de les solucions, molt habitual en les varietats d'Alacant, però present també en varietats més septentrionals com la de la Safor (v. Todolí 1988, 1994), és l'eliminació de la marca de plural del clític de datiu (empobriment morfològic) i l'emergència del morfema de datiu /i/ ([li]), amb l'aparença superficial de substitució del datiu plural pel singular, com mostren els exemples de (23), amb només el datiu plural, i de (24), amb el datiu en combinacions binàries.

- (23) a. Als teus pares, quantes cartes [e(l)z] ~ [li] has escrit?
 b. Cap carta? Doncs escriu-[loz] ~ [li] ara mateix.

- (24) a. Els xiquets volen una bicicleta. Quan [e(l)z.la] ~ [li.la] comparam?
 b. Has deixat els llibres als teus amics? Doncs deixa-[loz.los] ~ [li.los] i no sigues tan profitós.

Segons Todolí (1994: 205), el canvi del datiu plural per [li] és més freqüent en posició proclítica ((23a) i (24a)). En la seva opinió, aquesta diferència es podria relacionar amb els problemes fonològics que genera la forma proclítica /l+z/: amb la modificació del datiu plural com a [li] s'evita la coda complexa [lz], que, com hem vist a la secció 3, tendeix a simplificar-se. El canvi resol també el problema del contacte intersil·làbic [z.l], que és comú a la posició proclítica i enclítica. En la línia de l'anàlisi que estem presentant, és interessant observar que la diferència concorda amb la major estabilitat dels enclítics, que es troben més a prop de les paraules independents, i amb la major tendència dels proclítics a ser tractats com a afixos.

En les seqüències de (23) i (24), amb canvi de la forma del pronom o sense canvi, els dos elements del grup són fàcilment identificables, a diferència del que ocorre en algunes de les combinacions que

analitzem a continuació, corresponents al parlar de la Vila Joiosa (v. Colomina 1985, Todolí 1988, 1992).¹³ En aquesta varietat, existeixen combinacions entre els clítics de datiu i els d'acusatiu de 3a persona que donen lloc a seqüències que no es poden descompondre directament en els seus membres originals, és a dir, resulten en formacions sintètiques. A (25) i (26) mostrem totes les possibilitats per a la combinació de datiu i acusatiu en aquesta varietat.¹⁴

(25) Combinacions de 3a persona de datiu singular i acusatiu a la varietat de la Vila Joiosa:

		Datiu
		Proclisi i enclisi
		/l+i/
Acusatiu	/l/	liw
	/l+z/	liws
	/l+a/	liw
	/l+a+z/	liws

13. CABRÉ & FÁBREGAS (2019) estudien les combinacions amb *li* de (25) i també les formes proclítics de l'opció 1 de (26), però no analitzen ni les formes enclítics de l'opció 1 ni les formes de l'opció 2.

14. Per simplicitat, no hem inclòs en les taules les formes /l+o/ i /l+o+z/ com a possibles entrades quan, en les combinacions que s'analitzen, no hi ha indicis que se seleccionin aquests al·lomorfs sil·làbics; per això, només incloem /l+o+z/ per al datiu plural en enclisi a l'opció 1 de (26). Els al·lomorfs sil·làbics, però, apareixen en altres contextos, com ara darrere del verb aïlladament: *porta-lo, porta-los* o *escriu-los una carta*, o en combinació amb els clítics de 1a i 2a persona: *dona-me-los* o *donar-vo(s)-lo* (TODOLÍ 1988).

(26) Combinacions de 3a persona de datiu plural i acusatiu a la varietat de la Vila Joiosa:

		Datiu		
		Opció 1		Opció 2
		Proclisi	Enclisi	Proclisi i enclisi
		/l+z/	/l+o+z/	/l+z/
Acusatiu	/l/	e(l).zo	lo.zo	liws
	/l+z/	e(l).zo	lo.zo	liws
	/l+a/	e(l).zo	lo.zo	liws
	/l+a+z/	e(l).zo	lo.zo	liws

Les taules de (25) i (26) mostren que, des del punt de vista descriptiu, el parlar de la Vila distingeix les seqüències segons si el datiu és singular o plural. En les seqüències amb datiu plural trobem una primera solució que consisteix a mantenir la forma bàsica del datiu i substituir l'acusatiu de 3a persona pel neutre *ho*, amb la forma /o/ pel context postconsonàntic en què apareix: [e(l).zo] i [lo.zo] (com en altres varietats, la realització de la [l] preconsonàntica és opcional). Aquesta fórmula és semblant al canvi del datiu plural per [li], habitual en altres varietats del valencià: en els dos casos, la confluència de dues formes similars es resol —almenys en l'aparença superficial— amb l'ús de la forma no marcada d'un dels pronoms, sigui el de datiu (singular en l'aparença superficial) (27), sigui el d'acusatiu a la Vila (amb substitució real per *ho*) (28). La substitució a la Vila, però, és més radical, perquè es perd la marca específica de l'arrel de 3a persona /l/ (així com les marques de gènere i de nombre que té associades) i en el seu lloc apareix el pronom acusatiu més genèric *ho*, que és incompatible amb les especificacions de gènere i nombre.

(27) Canvi superficial en la forma del datiu (nivell inicial de síntesi), il·lustrat amb la combinació /l+z/ # /l+a+z/:

Forma d'entrada: /l+z # l+a+z/

Forma de sortida: [li.les]

(28) Substitució en l'acusatiu per la forma no marcada *ho* (nivell intermedi de síntesi), il·lustrada amb la combinació /l+z/ # /l+a+z/:

Forma d'entrada: /l+z # l+a+z/

Forma de sortida: [e(l).zo]

Els avantatges d'aquestes dues fórmules són, de nou, la no repetició formal i l'augment de transparència en la combinació pronominal. Per al resultat il·lustrat a (27), el desavantatge és la pèrdua superficial de la marca específica de plural en el datiu, que és tanmateix recuperable, en aquest exemple concret, per la marca de plural de l'acusatiu (fusió morfològica). Per al resultat il·lustrat a (28), amb substitució (per adjunció) de l'acusatiu personal pel neutre *ho*, el desavantatge és la pèrdua, en l'acusatiu, de les marques específiques de l'arrel de 3a persona /l/ i també de gènere femení /a/ i de nombre plural /z/, les quals són incompatibles amb l'especificació del clític *ho* com a neutre: no es considera que en aquest cas hi pugui haver fusió morfològica entre les dues marques /l/ i les dues marques /z/ del datiu i de l'acusatiu perquè la forma final conté dues arrels diferents, /l/ del datiu i /o/ de l'acusatiu (v. Bonet 1993 per al mallorquí i Bonet 1995a, b i Harris 1996 per a una interpretació similar per als casos de substitució de *se* per *le(s)* en castellà en combinacions del tipus *Se la daré, a él / ella / ellos / ellas*).

En les seqüències formades pel clític /l+i/ més un acusatiu singular de 3a persona, el canvi consisteix a substituir el pronom d'acusatiu de 3a persona pel pronom neutre *ho*, amb la forma /w/ en aquest context.¹⁵ Com en el cas exemplificat a (27b), es perden les marques

15. Vegeu TODOLÍ (1992: 146) per a una argumentació que, en aquests casos, el

específiques de l'arrel de 3a persona de l'acusatiu (empobriment morfològic) i, en el femení (29b), també la marca del gènere (empobriment morfològic), ambdues incompatibles amb l'especificació del clític /w/ com a neutre (29).

(29) Substitució en l'acusatiu per la forma no marcada *ho* (nivell intermedi de síntesi), il·lustrada amb les combinacions (a) /l+i/ # /l/ i (b) /l+i/ # /l+a/:

a. Forma d'entrada: /l+i # l/

Forma de sortida: [liw]

b. Forma d'entrada: /l+i # l+a/

Forma de sortida: [liw]

Les combinacions que tenen com a primer membre el datiu plural /l+z/ i les que tenen un datiu en singular però combinat amb un acusatiu plural permeten una solució que va una mica més enllà en el procés de síntesi dels clítics. En les combinacions amb datiu singular i acusatiu plural, la solució es paral·lela a la que hem descrit a (29), excepte que la marca de plural del pronom acusatiu s'integra al final del grup (30). En aquest cas, els pronoms ja no són directament identificables, perquè la marca de plural no és compatible amb el segon pronom i, consegüentment, no s'hi pot assignar («plural paràsit» per adjunció morfològica en termes de Harris 1996: 240, que analitza un cas semblant per a varietats de l'espanyol que fan *No los traerán, el plato* per l'estàndard *Nos lo traerán, el plato*). Per aquest motiu, perquè hi ha un morfema que no es pot assignar a cap dels dos clítics sinó al conjunt, com apunta Todolí (1992: 155-156), parlem en aquest cas d'un nivell avançat de síntesi.

resultat [w] és fruit d'una substitució pronominal, i no d'una vocalització de la /l/ en posició de coda, com apunta COLOMINA (1985: 166).

(30) Substitució en l'acusatiu per la forma no marcada *ho*, amb recuperació del plural al final (nivell avançat de síntesi), il·lustrada amb la combinació /l+i/ # /l+a+z/:

Forma d'entrada: /l+i # l+a+z/
 ↓
 Forma de sortida: [liws]

Podem trobar la mateixa solució amb les combinacions que inclouen un datiu plural. En aquest cas, sempre trobem el mateix resultat, independentment de quantes formes siguin plurals: el pronom datiu plural apareix com a [li] i els pronoms acusatius de 3a persona se substitueixen per la forma no marcada *ho*, i, al final de tot, es col·loca la marca del plural (plural paràsit), tant si el plural correspon només al datiu (31a) com si tots dos pronoms van en plural (31b). La projecció dels dos tipus de combinacions de (31) com a [liws], també en formes amb acusatiu singular, indica de nou que no es pot parlar amb propietat de pertinença de la marca del plural a cap dels dos clítics, sinó que més aviat s'ha de parlar d'una reestructuració global de tota la seqüència.¹⁶

(31) Canvi superficial en la forma del datiu plural i substitució en l'acusatiu per la forma no marcada *ho*, amb recuperació del plural al final (nivell avançat de síntesi), il·lustrats amb les combinacions (a) /l+z/ # /l+a/ i (b) /l+z/ # /l+a+z/:

a. Forma d'entrada: /l+z # l+a/
 ↓
 Forma de sortida: [liws]

b. Forma d'entrada: /l+z # l+a+z/
 ↓
 Forma de sortida: [liws]

16. La substitució de les seqüències amb datiu plural per [liws] és esporàdica entre les generacions més grans de la Vila, que prefereixen les formes [e(l).zo] ~ [lo.zo] de l'opció 1 de (26), i bastant sistemàtica entre les generacions més joves (TODOLÍ 1994: 204).

La diferència entre una varietat com la de la Vila i la varietat de la Safor s'ha de buscar de nou en el caràcter estructuralment ambigu dels clítics. Els pronoms febles, en ser mots dependents que s'adjunten a un hoste, tendeixen a gramaticalitzar-se progressivament i a comportar-se cada cop més com a afixos; en cas que aquesta interpretació prevalgui, els clítics seran afectats pels principis que afecten els morfemes. Entre els principis que passen a ser rellevants a mesura que els clítics es morfologitzen es troben les restriccions en contra de l'aparició d'un morf més d'una vegada en un mot, com havíem avançat a l'inici de la secció. Com a resultat d'aquesta limitació, en aquelles varietats en què els pronoms tendeixen a comportar-se més aviat com a afixos, quan dos pronoms clítics continguin un mateix morf, només se'n podrà projectar un a la sortida.

Les varietats de la Safor i de la Vila se separarien, així, pel tractament que reben les seqüències de clítics i per les conseqüències que aquest tractament té per a la rellevància del principi en contra de la repetició de morfemes en el grup clíctic, com il·lustrem a (32) amb les seqüències /l+z/ # /l+a/ i /l+z/ # /l+a+z/ en proclisi. A la Safor, els pronoms tendeixen a comportar-se com a elements independents, de manera que el resultat pot mantenir tota la informació dels clítics, malgrat que hi hagi trets repetits (32a). Només en el cas de les combinacions amb datiu plural, trobem en aquesta varietat una mostra incipient de síntesi, amb l'eliminació de la marca de plural en favor de la transparència de la combinació pronominal, per la presència de la marca específica de datiu /i/ (32b). A la Vila, el procés de síntesi dels clítics està encara més avançat, és a dir, el conjunt dels clítics tendeix a funcionar com una unitat, de manera que no és acceptable tenir projectades doblement les marques de persona o de plural. Ara bé, fins i tot en aquesta varietat hi ha dues fases: en una primera, només se substitueix l'acusatiu, tant si és singular com si és plural, per la forma no marcada *ho* (32c); aquest estadi seria una mica més avançat que el nivell inicial de síntesi que hem descrit per a la varietat de la Safor, il·lustrat a (32b). En un darrer estadi, es modifiquen el datiu i l'acusatiu i la marca de plural passa a formar part de tota la combinació, independentment que, com en el primer exemple de (32d),

sols correspongui inicialment al primer pronom i s'adjunti finalment a un element, el neutre, que en català és incomptable per definició amb la moció de plural.

(32) Graus de gramaticalització dels clítics, a partir de les combinacions /l+z/ # /l+a/, /l+z/ # /l+a+z/ en proclisi:

- a. Varietat de la Safor, estadi purament analític:
[e(l).ze.la], [e(l).ze.les]
- b. Varietat de la Safor, nivell inicial de síntesi:
[li.la], [li.les]
- c. Varietat de la Vila, nivell intermedi de síntesi:
[el.zo], [el.zo]
- d. Varietat de la Vila, nivell avançat de síntesi:
[liws], [liws]

6. CONCLUSIONS

En resum, el caràcter fronterer dels pronoms febles, a mig camí entre les paraules independents i els afixos, explica que funcionin com a elements ambigus en relació amb els principis de bona formació fonològica i morfològica, amb diferències subtils entre proclisi i enclisi. Les dades analitzades revelen que les varietats del valencià presenten graus de gramaticalització diferents, amb la varietat de la Vila Joiosa marcant el punt més avançat d'acostament dels pronoms cap als morfemes prototípics. Però no sols hi ha diferències entre les varietats: com hem mostrat amb exemples de la Safor, dintre d'una mateixa varietat les formes més autònomes dels pronoms —les formes sil·làbiques— es prefereixen en la posició enclítica, una posició on, a més, les restriccions fonològiques solen operar de manera més laxa que no pas en proclisi. Aquesta asimetria és esperable, ja que en enclisi els pronoms ocupen una posició típica dels arguments verbals i, doncs, és normal que s'assemblin més a les paraules independents. En definitiva, la variació detectada al voltant del funcionament dels pronoms febles mostra la tensió generada pel desig d'acomodar una categoria estructuralment ambigua a

una escala contínua, amb dos pols definits per les restriccions que s'apliquen a l'interior del mot i les que s'apliquen entre els mots independents.

MARIA-ROSA LLORET
 Universitat de Barcelona
 JESÚS JIMÉNEZ
 Universitat de València

REFERÈNCIES

- BATALLER GRAU, Vicent (2017): *El parlar del «tinguem». El valencià de Xàtiva i la seua àrea d'influència*. 2 vol. Xàtiva: Ajuntament de Xàtiva.
- BELTRAN CALVO, Vicent; SEGURA-LLOPES, Carles (2017): *Els parlars valencians*. València: Universitat de València.
- BONET, Eulàlia (1991): *Morphology after syntax: Pronominal clitics in Romance*. Tesi doctoral, MIT, Cambridge, Massachusetts. (Disponible a: <<http://www.ai.mit.edu/projects/dm/theses/bonet91.pdf>>).
- (1993): *3rd person pronominal clitics in dialects of Catalan*. «Catalan Working Papers in Linguistics» 3.1: pàgs. 85-112. (Disponible a: <<https://ddd.uab.cat/record/21053>>).
- (1995a): *The where and how of clitic order*. «Revue Québécoise de Linguistique» 24.1: pàgs. 61-81.
- (1995b): *Feature structure of Romance clitics*. «Natural Language and Linguistic Theory» 13: pàgs. 607-647.
- (2002): *Cliticització*. Dins: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (dir.), *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1. Barcelona: Empúries, pàgs. 933-989.
- (2013): *A challenge for Harmonic Serialism with Optimal Interleaving*. *Phonology* 30: pàgs. 399-421.
- BONET, Eulàlia; LLORET, Maria-Rosa (2005): *More on Alignment as an alternative to domains: the syllabification of Catalan clitics*. «*Probus. International Journal of Latin and Romance Linguistics*» 17.1: pàgs. 37-78.
- BONET, Eulàlia; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan (2015): *The pronominal allomorphy syndrome*. Dins: BONET, Eulàlia; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan (eds.), *Understanding Allomorphy: Perspectives from Optimality Theory*. London: Equinox, pàgs. 5-44.

- CABRÉ, Teresa; FÁBREGAS, Antonio (2019): *3rd person clitic combinations across Catalan varieties: Consequences of the nature of the dative clitic*. «The Linguistic Review» 36.2: pàgs. 151-190. (Disponible a: <<https://doi.org/10.1515/tlr-2018-2010>>).
- CLUA, Esteve (2002): *Gènere i nombre en els noms i en els adjectius*. Dins: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (dir.), *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1. Barcelona: Empúries, pàgs. 483-534.
- COLOMINA, Jordi (1985): *L'alacantí: un estudi sobre la variació lingüística*. Alacant: Institut d'Estudis Juan Gil-Albert / Diputació Provincial d'Alacant.
- FABRA, Pompeu (1913-1914): *Els mots àtons en el parlar de Barcelona*. «Butlletí de Dialectologia Catalana» I (1913): 7-17, II (1914): pàgs. 1-6. (També a Fabra, Pompeu (2006): *Obres completes*, vol. 3. Barcelona / València / Palma: Enciclopèdia Catalana / Ed. 62 / Edicions 3i4 / Moll, pàgs. 229-248. Disponible a: <<https://www.upf.edu/web/portalmompeufabra>>).
- GIEC (2016) = Institut d'Estudis Catalans (2016): *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- GINER MONFORT, Joan (2017): *El parlar de la Valldigna*. València: Universitat de València, Mancomunitat de la Valldigna.
- GNV (2006) = Acadèmia Valenciana de la Llengua (2006): *Gramàtica normativa valenciana*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua. (Disponible a: <<http://www.avl.gva.es/gnv/>>).
- HALLE, Morris (1990): *An approach to Morphology*. Dins: CARTER, Juli; DÉCHAINÉ, Rose-Marie; PHILIP, Bill; SHERER, Tim (eds.), *North East Linguistics Society*, vol. 20.1. Amherst, Massachusetts: Linguistics Society Association, University of Massachusetts, Amherst, pàgs. 150-184. (Disponible a: <<https://scholarworks.umass.edu/nels/vol20/iss1/12/>>).
- HALLE, Morris; MARANTZ, Alex (1993): *Distributed Morphology and the pieces of inflection*. Dins: HALE, Kenneth; KEYSER, Samuel Jay (eds.), *The View from Building 20*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, pàgs. 111-176.
- HARRIS, James (1996): *La projecció sintaxi-fonologia en els clítics del català i de l'espanyol*. «Caplletra. Revista Internacional de Filologia» 19: pàgs. 229-257. (Disponible a: <<https://ojs.uv.es/index.php/caplletra/article/view/7374/6985>>).
- JIMÉNEZ, Jesús (1997): *L'estructura sil·làbica del dialecte valencià*. Tesi doctoral, Universitat de València. (Disponible a: <<https://roderic.uv.es/handle/10550/33971?show=full>>).
- (2002): *Altres fenòmens vocàlics en el mot*. Dins: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (dir.), *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1. Barcelona: Empúries, pàgs. 169-194.

- LLORET, Maria-Rosa (1996): *El tractament de les formes nominals 'invariables' quant a nombre*. «Caplletra. Revista Internacional de Filologia» 19: pàgs. 215-227. (Disponible a: <<https://ojs.uv.es/index.php/caplletra/article/view/7373/6984>>).
- MASCARÓ, Joan (1986): *Morfologia*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. (Disponible a: <https://ddd.uab.cat/pub/lilibres/1986/186470/M_1986Morfologia.pdf>).
- (2002): *Morfologia: aspectes generals*. Dins: SOLÀ, Joan; LLORET, Maria-Rosa; MASCARÓ, Joan; PÉREZ SALDANYA, Manuel (dir.), *Gramàtica del català contemporani*, vol. 1. Barcelona: Empúries, pàgs. 465-482.
- McCARTHY, John J.; PRINCE, Alan (1994): *The emergence of the unmarked: Optimality in prosodic morphology*. Dins: GONZÀLEZ, Mercè (ed.), *North East Linguistics Society* 24.2. Amherst, Massachusetts: Linguistics Society Association, University of Massachusetts, Amherst, pàgs. 333-379. (Disponible a: <<https://scholarworks.umass.edu/nels/vol24/iss2/2/>>).
- MAYERHALER, Willi (1987): *I. System-independent morphological naturalness*. Dins: DRESSLER, Wolfgang U.; MAYERHALER, Willi; PANAGL, Oswald (eds.), *Leitmotifs in natural morphology*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 25-58.
- MENN, Lise; MACWHINNEY, Brian (1984): *The repeated morph constraint: toward an explanation*. «Language» 60: pàgs. 519-541.
- NEVINS, Andrew (2012): *Haplological dissimilation at distinct stages of exponence*. Dins: TROMMER, Jochen (ed.), *The Morphology and Phonology of Exponence*. Oxford: Oxford University Press, 84-116.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel (1998): *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*. València: Universitat de València.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel; SIFRE GÓMEZ, Manuel; TODOLÍ CERVERA, Júlia (2004): *Morfologia catalana*: Barcelona: Ed. UOC.
- SANCHO CREMADES, Pelegrí (1995): *El valencià col·loquial de la vila de Canals*. Canals: Ajuntament de Canals.
- STEMBERGER, Joseph Paul (1981): *Morphological hapology*. «Language» 57: pàgs. 791-817.
- TODOLÍ, Júlia (1988): *Estat actual de la combinació binària de pronoms febles al País Valencià*. Tesi de llicenciatura, Universitat de València.
- (1992): *Variants dels pronoms febles de 3a persona al País Valencià: regles fonosintàctiques i morfològiques*. «Zeitschrift für Katalanistik» 5: pàgs. 137-160. (Disponible a: <http://www.romanistik.uni-freiburg.de/pusch/zfk/05/07_Todoli.pdf>).
- (1994): *Els clítics pronominals de 3a persona a les comarques d'Alacant: interferència lingüística del castellà?* Dins: ALEMANY, Rafael; FERRANDO, Antoni; MÉSSEGUER, Lluís (eds.), *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Lite-*

- ratura Catalanes (Alacant/Elx, 9-14 de setembre de 1991)*, vol. 3. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàgs. 197-210. (Disponible a: <http://aillc.espais.iec.cat/files/2018/10/9_3_aillc_197_210.pdf>).
- (1998): *Els pronominals personals*. València: Universitat de València.
- VIAPLANA, Joaquim (1980): *Algunes consideracions sobre les formes pronominals clíiques del barceloní*. «Anuario de Filología», vol. 6. Barcelona: Universidad de Barcelona, Facultad de Filología, pàgs. 459-483.
- (1986): *La flexió verbal regular del valencià*. Dins: FERRANDO, Antoni (ed.), *Miscel·lània Sanchis Guarnier*, vol. 3. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pàgs. 381-423.
- WHEELER, Max W. (1979): *Phonology of Catalan*. Oxford: Blackwell. (Versió publicada de la tesi doctoral *Some rules in a generative phonology of Modern Catalan*, University of Oxford, 1975.)
- (1993): *On the hierarchy of naturalness principles in inflectional morphology*. «Journal of Linguistics» 29.1: pàgs. 95-111.
- (2005): *The Phonology of Catalan*. Oxford: Oxford University Press.
- WURZEL, Wolfgang Ullrich (1987): *II. System-dependent morphological naturalness in inflection*. Dins: DRESSLER, Wolfgang U.; MAYERHALER, Willi; PANAGL, Oswald (eds.), *Leitmotifs in natural morphology*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, pàgs. 59-96.
- ZWICKY, Arnold (1969): *Phonological constraints in syntactic descriptions*. «Papers in Linguistics» 1: pàgs. 411-463.

ISBN 978-84-9191-239-2

1 5 5 7 6

9 788491 912392